

”Sodan jälkeen kello kuusi”

JUHA SUORANTA & KLAUS WECKROTH

Saan pääsiäislauantaina 3.4.2021 varmistuksen Klaus Weckrothin kuolemasta. Se tuntuu välähdyksenä sydänelässä, kuin jokin aikakausi päättyisi: toivon, mielikuvituksen, uutta luovan yliopiston, taistelevien vappujen – täysin subjektiivinen ja hullu tuntemus, jonka alkusyy on opiskeluvuosieni muistoissa 1980-luvun lopulla. Tuolloin Klasu oli vedossa ja ”kovaa valuuttaa”. Tampereen yliopistossa oli kaksi nuorehkoa staraa: Klaus Weckroth ja Juha Varto, ja heidän luennoiltaan kävivät ”kaikki”.

*

Klasun viimeiseksi jäänyt teos *kaiken järjen mukaan* ilmestyi alkuvuodesta 2020, ja hän halusi antaa kirjansa minulle. ”Terve Juha. Minulla olisi sinulle kirja. Haluatko, että postitan sen sinulle – osoite? – vai tavataanko joku päivä kaupungilla? Vointia. klasu” (maanantai 6.4.2020 klo 7.23).

Ajattelin, että olisi mukava nähdä kasvotusten, koronasulusta huolimatta. Sovimme tärskeyt Tammelantorille, ympäräkioskin luo kello kymmenen.

Otin mukaani vastalahjaksi viimeisimmän kirjani kasvatusfilosofi Paulo Freirestä, ja päätimme jatkaa myöhemmin kes-

kustelua kirjoistamme ja tamperelaisesta sosiaalipsykologiasta 1980-luvulla.

Puolentoista viikon päästä Klasu palasi asiaan. Sähköpostissaan hän kertoi löytäneensä kirjoistamme monia yhteyksiä.

”Juha. Toivon – vaikka ei toivon mantereella ollakaan – että saat kirjastani irti yhtä paljon kuin minä Freirestäsi.

Siinä oli paljon sellaista, mikä upposi minuun. Osassa kirjaa puhutaan melkein sanasta sanaan samasta kuin minä yritän – erona se, että minä puhun tieteestä ja tutkijoista, mutta Freire kasvatuksesta ja kasvattamisesta.

Esimerkiksi: ’hän painotti kirjoittamisen merkitystä silloinkin, kun kysymys oli tieteellisestä tekstistä. Tekstin oli oltava ymmärrettävää ja vedottava lukijaan’, ’yhteistoimintaa kaikkien ihmisten vapauttamiseksi, ja siinä asetetaan ihmisten rinnalle ja oppilaaksi oppilaaksi oppilaiden joukossa’ á la tutkittavaksi tutkittavien joukossa, ’problematsoiva kasvatust’ – ajatusristikkojen laatiminen, ’on vain ihmisiä, jotka pyrkivät yhdessä oppimaan enemmän kuin sillä hetkellä tietävät’ – tietämään enemmän, ’vapauttava kasvatust’ – vapauttava tiede: tutkijan (Freirellä opettajan) tehtävä on toimia ihmisten ajattelun ja toiminnan al-

kuunsaattajana yhteistyössä heidän kanssaan’, ’toimivat tutkijoina yhdessä’ ja huomaavat, että ’he voivat olla enemmän’, ’tärkeää oli nimenomaan ajatusten herättely ja toimintaan kannustaminen, ei oppirakennelman luominen’.

Kirkko on minulle kirosana ja kaikki pyhä tekopyhää. Toivostakaan ei kirjassani ole tietoaakaan. Kadehdin heitä, jotka elivät ja olivat mukana yrityksessä tehdä maailmasta inhimillisempi. Nyt se on liian myöhäistä. Mutta. Kiitos kirjasta. Palaan. Klasu.” (Torstai 16.4.2020 klo 15.06)

Päivätyöltäni en ehtinyt kirjoittaa vastausta heti, vaan vasta viikonloppuna. Kerroin huomanneeni samoja yhteyksiä kirjojemme välillä. Mainitsin myös Sanna Rynäsen kanssa kirjoittamastamme *Taistelevasta tutkimuksesta*. Olimme siinä tähyilleet samoihin yhteistoiminnallisiin menetelmiin, joista Klasu kirjassaan kirjoitti, ja joita hän oli kaipaillut 60-vuotiskirjoituksessaan. Kerroin ensi alkuun hämmästyneeni Klasun kirjan tekstiä, mutta löytäneeni sille paikan ”kirjastoluokituksessani”. Luonnehdin kirjaa Norman Denzinkiin viitaten monipaikkaiseksi, avoimeksi ja teoreettisia sulkeumia hylkiväksi

”sotkuisiksi tekstiksi” ja kirjoitin yhteiskuntatieteiden poeettisesta käänteestä. Viittasin myös Matti Virtasen ja Seppo Toivaisen kirjassaan *Kaksi kirjaa – ja se kolmas* kehrittelemään tutkimustekstien työstämisen kolmijakoon: tutkimustapa, esitystapa ja ilmaisutapa.

”Kirjasi synnytti tuohon luokitukseen mielessäni uuden jäsenen. Minusta *kaiken järjen mukaan* on ennen kaikkea AJATTELUTAVAN kuvaus ja sellaisena edeltää luokituksen kolmea muuta jäsentä, on ikään kuin niiden ’alustarakenne’. Kirjasi on autenttisuuden vaikutelman antava kuvaus niistä monista ajatteluprosesseista, jotka johtavat ensin tutkimustavan (sanoin lukijalle esitettävään tutkimusmenetelmään), sitten esitystavan (miten ajattelutapansa tulee esittämään) ja lopulta ilmaisutavan (kirjoitustyylin) valinnan pohdintaan. *kaiken järjen mukaan* on näitä tutkimusprosessien ’näkyviä’ ja tutkimuksen arvioivaa lukemista varten yleensä ’näkyväksi’ kirjoitettavia osia edeltävän, ajatusprosessien ’raakahavainnoista’ koostuvan ajattelutavan kuvaus. Se on ajattelun bricoleurin työtä näkyväksi tekevä kirja. Ja sellaisena tietysti ainutlaatuinen.” (Lauantai 18.4.2020 klo 18.34)

Keskustelu jatkui heti seuraavana päivänä. Klasun viesti päättyi kimppeun kysymyksiä, jotka juuri kirjan valmiiksi saanutta selvästi ahdistavat.

”Juha. Et ole ainoa, joka on (ollut) ymmällään. Sattumalta Matti Virtasen (johon viittaa) arvio, joka ilmestyy Yhteiskuntapolitiikan seuraavassa numerossa, jättää se(kin) puolestaan minut ymmällään. Matti kertoo saatteessaan koko pääsiäisen tuhrautuneen kirjani arvioi-

miseen ja paikan löytämiseen sille. Arvio on aika varovainen (kohtelias) eikä suoraan sano, pitäisikö tällaisia kirjoja ylipäänsä kirjoittaa ja julkaista (kustantajien vastaushan oli ei). Sama kysymys jää leijailemaan sinun palautteesi jälkeen, vaikka se enemmän suuntaa antaakin.

Norman Denzin on jostakin historian hämärästä tuttu nimi (liittyykö Meadiin ja symboliseen interaktionismiin?), mutta poeettinen käänne, josta puhut, jäi valitettavasti tutkimusretkeni ulottumattomiin. Harmi, todella harmi, koska Denzin sitaattisi osuu kuin naula päähän. Sotkuinen teksti avauksineen on jotakin, jonka alle yritykseni todella tuntuisi sopivan. Täytyy jossakin välissä yrittää perehtyä ’tulkitsevaan etnografiaan’. Käsitin, ettet tarkoittanut sitä viimeiseksi naulaksi arkuun.

Taisteleva tutkimus oli viimeinen kirja, jonka sain kirjastosta juuri ennen niiden sulkemista (Mills-kirjastasi tuli ilmoitus, mutta en ehtinyt hakea sitä). Komea teos, joka tavallaan kokoaa koko sen 1960- ja 1970-luvun yhteiskuntatieteellisen ja -filosofisen keskustelun (ja sen juuret), joka eli ympärilläni opiskeluaikana. Aikana, jolloin sinä kävit peruskoulua (mikä ei tietenkään poissulje sitä, että olet varmaan jo kouluaikoina seurannut laajasti yhteiskuntatieteellistä keskustelua). Päättelen tämän siitä, että kirjan lähdeluettelo (50 sivua) on niin vakuuttava, etten muista, koska olisin vastaavaan törmännyt. Siinä on vanhaa kunnon Marxia, minulle tuntematonta ’toivon maanosan’ tutkimusta ja vakuuttavaa analyysia. Se, mikä siitä (tarkoituksella?) puuttuu, on minuun ja minunlaisiini nimenomaan Suomessa vaikuttanut ns. neu-

vostopsykologia. A.N. Leontjevin artikkelit *Psykologia-lehdessä* 1974 ja sittemmin koko kirja *Toiminta, tietoisuus, persoonallisuus* (johon lehden kaksi artikkelia sisältyivät) räjäyttivät jotakin. Ehkei suorastaan tajuntaa, mutta ainakin ’taistelemattoman’ porvarillisen psykologian – tai näin me jotkut hölmöt kuviteltiin. No, se siitä. Äärimmäisen vakuuttavaa ja perinpohjaista työtä on myös Freire-kirjasi, jota oli ilo lukea. Lukeneisuutesi on valtava ja taidat hallita useampia kieliäkin. Onneksi olkoon.

Hyvä on. Kirjani on sotkuinen moniääninen teksti, jonka kytket osuvasti ajattelutapaan. (Sepon ja Matin kirjan olen kyllä jossakin vaiheessa hämärää aikaani lukenut.) Ainutlaatuinen, mutta onko se liian ainutlaatuinen? Näetkö sen lukemisesta olevan hyötyä jollekin ja jos niin kenelle? Kaipaisin todella vihjeitä siitä, ketkä voisivat olla tekstin potentiaalisia lukijoita. Sait sen näitesti hyllyyn, mutta saako ja tarvitseeko joku muukin? Kelle sitä kehtaisi tarjota luettavaksi, jos kellekään?

Tämä näin äkkiä sunnuntaiamuna ja hyvin spontaanisti ja liikoja miettimättä. Ehkä yritän vain kieroillen kysyä, oliko ja onko ’kaiken järjen mukaan’ ylipäänsä luettava juttu?

Mutta palataan. Kenties siihen 1970-luvun ja 1980-luvun yhteiskuntatieteen kokemiseen, josta olit kiinnostunut? Tai johonkin muuhun, kun ensin kirjastot aukeavat ja saan luettua enemmän tuotantoasi. Hyvää. Klasu.” (Sunnuntai 19.4.2020 klo 5.40)

Iltamyöhällä Klasu lähettää uuden viestin. Hän on lukenut uudelleen aamuiset sanansa ja haluaa nyt ”vain (1) kysyä, kun kukaan ei oikein uskalla suoraan

sanoa, olisiko kirja saanut jäädä kirjoittamatta, ja (2) ilmoittaa, että olen enemmän kuin valmis käymään kanssasi läpi 80-lukua, jos haluat” (maanantai 20.4.2020 klo 1.08).

Vastaan seuraavana aamuna, ettei *kaiken järjen mukaan* ole mitenkään ”liikaa” kirjallisuuden avarassa kentässä, mutta suomalaisessa yhteiskuntatieteellisessä kirjallisuudessa se luullakseni on. Yritän rohkaista luettelamalla esimerkkejä lukijoista, joille kirjasta takuulla on hyötyä ja iloa. Näitä ovat ainakin ne, jotka haluavat tietää tamperelaisen yhteiskuntatieteen lähi- ja paikallishistoriasta, akateemisen elämän ja kentän säännöistä, ajattelemisesta ikään kuin tässä-ja-nyt-prosessina tai osallistuvan, osallistavan ja yhteistoiminnallisen tutkimuksen tarpeesta. Lisäksi mainitsen kirjan osallistuvan nykyisin melko köyhään metodologiseen keskusteluun käsitteellisin oivalluksin, jotka vievät keskustelua selvästi eteenpäin.

”Sait sen näitesti hyllyyn, mutta saako ja tarvitseeko joku muukin? Kelle sitä kehtaisi tarjota luettavaksi, jos kellekään”, ky-

syy Klasu. Yritän vastata, että akateeminen kirja löytää tiensä kurssivaatimuksiin yhä harvemmin, koska lukemistoina suositetaan aiempaa enemmän englanniksi kirjoitettuja artikkeleita. Siihen, miten kirjan luettavaksi tarjoaminen tapahtuu, en osaa vastata. Mainitsen, että kysymykset tuovat mieleen Kai Ekholmin kommentin Donnerkirjansa haastattelussa (Ylen aamu 15.4.2020), että ”kirjallisuus instituutiona on katoamassa”. (Saman Ekholm sanoo myös kirjassaan, ”lukemisen ja kirjoittamisen aika historiassamme on päättymässä”, mutta toteaa heti toisaalta: ”Kirjallisuus jatkuu tavalla tai toisella.”)

Klasu tivaa kuitenkin edelleen: ”Ehkä yritän vain kieroillen kysyä, oliko ja onko ’kaiken järjen mukaan’ ylipäänsä luettava juttu?” Ja minä vastaan:

”Minä luin sen, eli siinä mielessä se oli luettava juttu. Jos olisit kysynyt, miten minä olisin tuon aineiston kasannut kirjaksi, niin olisin vastannut, että aika lailla eri tavoin: jännittäviin teemoihin iskevin otsikoin jäsentäen – ja taitavalla kriitikkolukijalla luettaen sekä tietysti

kustannustoimittajalla käyttäen. Mutta näinhän et kysy.” (Maanantai 20.4.2020 klo 11.34)

Vihdoin Klasu korottaa pannonksia: ”Halusin vain kysyä, kun kukaan ei oikein uskalla suoraan sanoa, olisiko kirja saanut jäädä kirjoittamatta?” Niinpä on vastattava ”autobiografisesti”, että kysymys on minulle vieras. Olen kirjoittanut kirjani tiettyä tarkoitusta varten silmällä pitäen tiettyä lukijakuntaa. Mikään niistä ei tässä mielessä olisi saanut eikä voinut jäädä kirjoittamatta.

Toukokuun lopulla esitellen kirjan *Alusta*-lehdessä ja saan Klasulta viestin: ”Hei. Kiitos Juha Alusta-jutusta. Hyvää kesää. Palataan. Klasu” (tiistai 26.5.2020 klo 3.27).

*

Eroamme Tammelanorilla mutta sovimme tapaavamme jälleen, kunhan korona joskus hellittää. Silloin juteltaisiin 1980-luvun tamperelaisista kuvioista ja muusta. Nähdään ”sodan jälkeen kello kuusi”, Klasu sanoo hyvästellessämme.

KIRJALLISUUS

Denzin, Norman K. (1997) *Interpretive Ethnography*. Thousand Oaks: Sage.

Ekholm, Kai (2020) *Jörn Donner, kuinka te kehtaatte*. Helsinki: Docendo.

Weckroth, Klaus (2015) *Mitä tulikaan tehtyä? 60-vuotiskirjoitus*. *Yhteiskuntapolitiikka* 80(4), 405–413.

Weckroth, Klaus (2020) *kaiken järjen mukaan*. Kuvitus Aiki Maakari. Helsinki: Books on Demand.

Suoranta, Juha (2017) *C. Wright Millsin sosiologinen elämä*. Tampere: Vastapaino.

Suoranta, Juha (2019) *Paulo Freire. Sorrettujen pedagogi*. Helsinki: Into.

Suoranta, Juha (2020) *Omalla äänellä, kaiken järjen mukaan*. Alusta 22.5.2020. <https://alusta.uta.fi/2020/05/22/omalla-aanella-kaiken-jarjen-mukaan/>

Suoranta, Juha & Ryyänen, S. (2014) *Taisteleva tutkimus*. Helsinki: Into.

Virtanen, Matti (toim.) (2005) *Kaksi kirjaa – ja se kolmas*. Seppo Toivaisen ja Matti Virtasen kirjeenvaihtoa 1996–2005. Helsinki: WSOY.

Virtanen, Matti (2020) *Klaus Weckrothin paluu*. *Yhteiskuntapolitiikka* 85 (3), 336–338.

Ylen aamu (2020) ”Donnerin slogan oli, ettei kukaan voi kirjoittaa hänestä mitään, ei niin fiksumia ihmistä ole syntynyt-kään.” <https://areena.yle.fi/1-50500886>